

RECHTGEAARD

RECHTGEAARD

Het tragische lot van
negentien advocaten tijdens
de Tweede Wereldoorlog

Jan VERSTRAETE

 INTERSENTIA

Antwerpen – Gent – Cambridge

Rechtgeaard. Het tragische lot van negentien advocaten tijdens de Tweede Wereldoorlog
Jan Verstraete

© 2020 Jan Verstraete

ISBN 978-94-000-1235-6

D/2020/7849/58

NUR 820

Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV

Lay-out: Crius Group, Hulshout

Omslagontwerp: Danny Juchtmans – www.dsignngraphics.be

Omslagbeeld: Gedenkteken voor de gevallen advocaten uit de Tweede Wereldoorlog – beeldhouwwerk Diane Smeesters

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD

Geachte lezer,

Voor u ligt een aangrijpend werk. 75 jaar na de bevrijding van ons land beschrijft stafhouder Jan Verstraete het tragisch lot van onze confraters-oorlogsslachtoffers tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Dit relaas bekijft. Het toont de moed, dapperheid en beginselvastheid van de slachtoffers. Zij stonden pal voor hun idealen. Ze beleden een onwrikbaar geloof in de rechtsstaat en onze instellingen. Dertien van hen bekochten dat met hun leven, zonder noemenswaardig proces. Onze confraters konden zichzelf niet verdedigen maar kregen Duitse advocaten aangeduid door het *Kriegsgericht*. Ze werden gefusilleerd of stierven aan de ontberingen in de concentratiekampen.

We mogen al deze advocaten nooit vergeten. We zijn dat aan hun lijden en moed verschuldigd. Laten we uit hun leven ook inspiratie putten voor onze rol vandaag. De advocaat moet borg staan voor de verdediging van de rechtstaat, onze fundamentele vrijheden en een democratische rechtsgang.

De voormalige Antwerpse balie had de gewoonte haar gevallen confraters te herdenken voor de openingszitting van de Vlaamse Conferentie. Dit gebeurde aan het monument in het oude gerechtsgebouw. Het is onze vaste wens deze traditie terug tot leven te brengen in het Vlinderpaleis.

We buigen bovendien diep het hoofd voor onze joodse confraters die in 1941 onrechtvaardig door de raad van de Orde werden weggelaten van het tableau. De balie rouwt om het onrecht en het onnoemelijk leed dat de joodse gemeenschap werd aangedaan tijdens de oorlog.

Herdenken is opnieuw tot leven roepen, om zo verder te gaan, met lering uit wat gebeurd is.

Antwerpen, 6 juli 2020

Stafhouder Marco SCHOUPS
Balie Provincie Antwerpen
2018-2020

Het indrukwekkende werk van stafhouder Jan Verstraete is de vrucht van een zeer uitgebreid bronnenonderzoek. Met grote nauwgezetheid worden de feiten en omstandigheden die het lot van elk van deze negentien advocaten hebben bezegeld weergegeven. Stafhouder Verstraete is met glans geslaagd in zijn opzet om het lot van deze negentien confraters in herinnering te brengen en hun de nodige eer te betonen. Waarvoor dank!

Ik feliciteer Pro-stafhouder Marco Schoups met zijn initiatief om terug aan te sluiten bij een mooie traditie van de vroegere Antwerpse balie om haar gevallen confraters hulde te brengen. Dit boek zal een blijvende inspiratie zijn voor dit jaarlijkse eerbetoon.

Antwerpen, 8 september 2020

Stafhouder Tom HENS
Balie Provincie Antwerpen
2020-2021

OPZET VAN HET BOEK

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor de advocaten van de Orde van Advocaten bij de rechtbank van Antwerpen. Het is opgedragen aan de negentien advocaten over wie het gaat. Het opzet van dit boek is dubbel: een herinnering en een eerbetoon zijn.

Het boek gaat over advocaten van de balies van Antwerpen, Turnhout en Mechelen die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de bezetter opgepakt en opgesloten werden. Dertien van hen lieten daarbij het leven. Vijfenzeventig jaar na de bevrijding is het de hoogste tijd om hun lot in herinnering te brengen, want zoals de Spaans-Amerikaanse filosoof George Santayana schreef, “*those who do not remember the past are condemned to repeat it*”.

Het boek wil echter ook een eerbetoon zijn. Het is meer dan zeventig jaar stil geweest rond deze advocaten. Het past in deze tijd, waarin fundamentele mensenrechten herhaaldelijk ter discussie gesteld, miskend en onderdrukt worden, dat juist de advocatuur een eresaluut brengt aan deze helden, die ofwel langdurig en in pijnlijke omstandigheden werden opgesloten, ofwel van het leven beroofd werden om hun idealen.

Het eerste deel van dit boek handelt over de slachtoffers van het nazisme die het verzet daartegen bekochten met hun leven. Dat deel is opgesplitst in drie hoofdstukken:

- in het eerste hoofdstuk worden de geëxecuteerden, ereadvocaat François De Kinder en Max Temmerman, besproken;
- het tweede hoofdstuk gaat over de advocaten die als gevolg van het onmenselijke regime in de kampen gestorven zijn. Dat zijn Oscar Vankesbeeck, Jean Vroman, Frans De Hondt, Jos Sels, Georges Debroux, William de Wilde, José Cracco, Michel Liverant en Christine de Winter, de enige vrouw onder de slachtoffers;
- het derde hoofdstuk handelt over de holocaustslachtoffers Auguste Roost en Marcel Laufer.

Opvallend is dat zes van de omgekomen advocaten niet voorkomen in het ‘*Martyrologium van de Weerstand*’, dat in 1948 opgenomen werd, als afsluiter, in het *Guldenboek van de Belgische Weerstand*, het “meest volledige en (...) meest betrouwbare (te zijn dat) tot op heden gepubliceerd werd”.¹ Het gaat om Oscar

¹ X, *Guldenboek van de Belgische Weerstand*, Brussel, Uitgaven Leclercq, 1948, (430 p.), 369-419.

Vankesbeeck, Jean Vroman, Georges Debroux, José Cracco, Christine de Winter en Michel Liverant.

Het tweede deel gaat uitsluitend over de aanleiding tot de aanhouding en het tragische levenseinde van Jean Vroman. Hij was als advocaat betrokken in een civiele procedure waarin hij de chef van de Gestapo in Antwerpen, Ferdinand Frankenstein, voor het hoofd stootte. Vroman eiste onwankelbaar, rigoureuus respect voor de waarden van zijn beroep, zelfs als dat ten koste ging van zijn eigen leven.

In het derde en laatste deel worden de aanhouding en de gevangenschap van zes advocaten besproken die ofwel na korte tijd werden vrijgelaten uit de Antwerpse gevangenis, of, na de bevrijding, konden terugkeren uit de kampen: Joseph De Raedemaeker, René Victor en Carlos De Baeck, Louis Kiebooms, Eugène Mertens en François Claessens.

Dit boek handelt niet over het lot van de Joodse confraters die de oorlog, vooral in het buitenland, overleefd hebben, maar die door een oekaze van de Duitsers op 3 juli 1941 van het tableau van de Orde van Advocaten in Antwerpen werden geschrapt. Zij werden reeds op 11 september 1944, in de eerste week van de bevrijding, toen de oorlog in ten noorden van Antwerpen nog volop woedde, onder betuiging van spijt voor het lot dat zij hadden moeten ondergaan, zonder meer terug opgenomen. De Orde van Advocaten in Antwerpen was in december 2009, samen met de Orde van Vlaamse Balies (OVb), de voortrekster om deze slachtoffers van de nazi's bij de uitoefening van hun beroep, te herdenken en te eren met de reizende tentoonstelling *Lawyers without Rights*, die in heel wat Belgische gerechtsgebouwen werd opgesteld. De daarmee gepaard gaande publicatie *Lawyers without Rights – Advocaten zonder rechten – Avocats sans Droits* werd, zonder enige reserve, als eerherstel bedoeld voor het onrecht dat deze confraters was aangedaan. In aansluiting daarop nam de raad van de Orde van de Antwerpse balie in 2010 de laatste nog levende getroffene van de weglatingsbeslissing, Robert Borisewitz, in de lijst van haar ereadvocaten op.

Voor dit boek werden onder meer de individuele dossiers van de omgekomen advocaten, op naam, geraadpleegd in het Algemeen Rijksarchief, Dienst Archief Oorlogsslachtoffers, Luchtvaartsquare 31 1070 Brussel, waar de dossiers 'Dienst documentatie en opzoekingen', alsmede de dossiers 'Sluikpers' werden geconsulteerd. In het Algemeen Rijksarchief 2, Hopstraat 26-28 1000 Brussel werden de dossiers 'Statuut politieke gevangene' onderzocht. Zij worden uniform geciteerd als: ARA gevolgd door de naam van de betrokkene.

Jan VERSTRAETE

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Opzet van het boek</i>	vii

DEEL I.

DE DERTIEN OMGEKOMEN OORLOGSSLACHTOFFERS.....	1
---	---

Hoofdstuk 1. De terechtgestelden..... 1

§ 1. François de Kinder (Antwerpen 12 november 1897 – Fleury-devant-Douaumont (Meuse) (F) 31 augustus 1944).....	1
§ 2. Max Temmerman (Antwerpen 30 september 1901 – 21 november 1942) ..	7

Hoofdstuk 2. Omgekomen in de kampen..... 19

§ 1. Oscar Vankesbeeck (Mechelen 17 juli 1886 – 27 februari 1943).....	19
§ 2. Jean Vroman (Antwerpen 11 december 1900 – Ellrich 24 september 1944).....	27
§ 3. William de Wilde (Hoogstraten 7 maart 1916 – Ellrich 3 januari 1945) ..	33
§ 4. Frans De Hondt (Hemiksem 19 maart 1914 – Gross-Rosen vóór 14 februari 1945).....	39
§ 5. Georges Debroux (Antwerpen 1 september 1911 – Gross-Rosen 13 december 1944).....	51
§ 6. Jos Sels (Duffel 8 augustus 1906 – Gross-Rosen 1 december 1944).....	59
§ 7. José Cracco (Mechelen 26 december 1910 – Flossenbürg 6 maart 1945) ..	62
§ 8. Christine de Winter (Antwerpen 6 maart 1908 – Neubrandenburg 4 oktober 1944).....	77
§ 9. Michel Liverant (Antwerpen 16 februari 1911 – Neuengamme 7 maart 1945).....	86

Hoofdstuk 3. De slachtoffers van de Holocaust..... 90

§ 1. Auguste Roost (Antwerpen 16 juni 1865 – Auschwitz 27 december 1943).....	90
§ 2. Marcel Laufer (Antwerpen 14 juli 1907 – Auschwitz eind 1943).....	95

DEEL II.

“EEN MONDAINE GESCHIEDENIS DIE EEN TRAGEDIE WERD” 99

Hoofdstuk 1. De echtscheiding Ceuppens-Philemotte 100

Hoofdstuk 2. Het kort geding van 12 mei 1944 105

§ 1. De rol van Frankenstein, het hoofd van de Gestapo in Antwerpen . . . 105

§ 2. De familie Philemotte wordt opgepakt 107

§ 3. De procedure van vader en moeder Ceuppens tegen hun zoon
Napoleon. 112

Hoofdstuk 3. Jean Vroman wordt opgepakt 116

§ 1. De aanhouding 116

§ 2. Waarom werd Vroman aangehouden? 118

§ 3. Een kwestie van beroepsgeheim 124

§ 4. Een tragische afloop 128

1. Jean Vroman 128

2. Dirk Sevens 132

3. De Philemottes 132

4. De aanhouding van Joseph De Raedemaeker en van René Victor . . 133

DEEL III.

DEGENEN DIE OVERLEEFDEN 135

§ 1. Joseph De Raedemaeker (Borgerhout 1 mei 1889 – Oostende
18 mei 1966) 135

§ 2. René Victor (Antwerpen 19 januari 1897 – Antwerpen 5 november
1984) 137

§ 3. Louis Kiebooms (Wilrijk 5 januari 1903 – Antwerpen 4 september
1992) 140

§ 4. Carlos De Baeck (Sint-Amandsberg 28 januari 1906 – Brasschaat
14 september 1993) 145

§ 5. Eugène Mertens (Merksem 16 oktober 1911 – Antwerpen 13 juni
1992) 147

§ 6. François Claessens (Antwerpen 4 mei 1901 – Orchimont
21 augustus 1971). 149

Dankwoord 155